

PROPOSTES EDUCATIVES I RECURSOS PER A DOCENTS I ESTUDIANTS

ARQUEÒLEGS AL BORN

Activitat per apropar-nos a l'arqueologia com a ciència i a l'ofici de l'arqueòleg en tot el seu procés, que abasta des de la localització d'un jaciment, l'excavació i el treball historicocientífic fins a la difusió final. Adreçada a primària i al primer cicle de secundària, amb una durada de 2 h

Com podem aprendre a llegir el jaciment del Born amb la mirada i la metodologia científica dels arqueòlegs?

EL BORN
CCM

Ajuntament de
Barcelona

Projecte didàctic: Fragment, Serveis Culturals S.L.

Desenvolupament de continguts: Lola Angeles, Arnau Cobo i Carles Somoza

Disseny gràfic: Sara Ruiz

Fotografies: Autors varis

Implementació del programa educatiu: Fragment, Serveis Culturals S.L.

ARQUEÒLEGS AL BORN

Al jaciment d'El Born CCM es conserven les restes d'una part de la ciutat del segle XVIII, visibles en carrers, cases i infraestructures urbanes de gran interès. Tot aquest coneixement ha estat possible gràcies al treball en equip de molts professionals de l'arqueologia, de la història i de moltes altres disciplines. Els arqueòlegs, seguint un procés de treball científic, amb una metodologia i unes eines que els són pròpies, interpreten les restes arqueològiques i la cultura material per conèixer la història. Per això hem de considerar l'arqueologia com una ciència imprescindible per a l'estudi, la conservació i el coneixement del nostre passat i la preservació de la nostra memòria.

US PROPOSEM

Us proposem un seguit d'activitats per treballar a l'aula, per abans i després de la vostra visita al Born. Les propostes tenen com a objectiu introduir alguns conceptes que permetran a l'alumnat una millor comprensió de l'activitat a El Born CCM, així com entendre què significa parlar de patrimoni i per què és interessant el compromís amb la seva preservació, en un moment en què els ràpids processos de creixement de les ciutats comporten la destrucció de restes arqueològiques per a la construcció de noves arquitectures i/o infraestructures. És el dilema sorgit de la tensió entre la preservació i la necessitat d'urbanització.

Les activitats previsita volen incidir en les diferents tipologies de patrimoni i en la necessitat de la seva preservació com a testimonis d'un moment i d'una societat i, per tant, com a portadores d'una identitat col·lectiva. En aquest marc, les activitats que plantegem tenen com a objectiu desvetllar sensibilitats patrimonials a partir de la reflexió sobre la conservació i la preservació del patrimoni cultural, especialment el patrimoni arqueològic. Partint de situacions en què el patrimoni es veu o s'ha vist amenaçat, es proposa una recerca per definir i entendre què és el patrimoni cultural, per què és necessari protegir-lo i quins són els mecanismes de protecció corresponents.

Durant la visita experimentarem amb les eines dels arqueòlegs i ens convertirem en científics per tal d'interpretar la Barcelona del 1700.

Finalment, les activitats de la postvisita proposen canviar la mirada de l'alumnat respecte del patrimoni per tal que s'involucri no només en la seva preservació, sinó també en la seva ampliació a través del llegat cultural contemporani.

ÍNDEX

RODA EL MÓN. Treball previsita: Una reflexió des del present	5
REFLEXIONEM	5
ACTIVITAT 1. Què entenem per patrimoni i quina responsabilitat tenim en la seva conservació?	6
ACTIVITAT 2. Quines són les diverses tipologies de patrimoni i quines característiques presenten?	9
ACTIVITAT 3. Què hi perdem, com a col·lectiu, quan una part del nostre patrimoni arqueològic, arquitectònic, natural o cultural és destruït?	12
TORNA AL BORN. Visita a El Born CCM. Quina metodologia i quines eines utilitza l'arqueologia per conèixer i interpretar el nostre passat?	14
ANEM MÉS ENLLÀ. Treball postvisita. Una reflexió crítica des de l'actualitat i la nostra implicació amb el futur	15

RODA EL MÓN

Treball previsita. Una reflexió des del present

«La pèrdua de la identitat urbana implica la pèrdua de tots els punts de referència que permeten que l'individu mantingui lligams personals amb l'indret on viu i treballa, amb l'experiència del seu passat. Aquesta pèrdua constitueix una amenaça per a l'individu i per a la societat mateixa.»

Martin Biddle i Daphne Hudson

REFLEXIONEM

El patrimoni col·lectiu és una baula fonamental en la cultura humana en general i en les tradicions culturals de cada societat en particular, ja que és un dels elements generadors i transmissors d'identitat. Hi ha diferents tipus de patrimoni que cal conèixer, per identificar-lo i prendre consciència de les implicacions que té la seva pèrdua o destrucció. El patrimoni, doncs, ens identifica amb el nostre passat i ens interpel·la sobre el propi futur, i és responsabilitat nostra preservar-lo i transmetre'l.

Presentem tres activitats que ens permetran conèixer i experimentar significativament entorn del concepte de *patrimoni*, entendre les diverses categories que inclou i plantejar-nos les conseqüències que tindria deixar-lo perdre.

ACTIVITAT 1 Què és el patrimoni i quina responsabilitat tenim en la seva conservació?

ACTIVITAT 2 Quines són les diverses tipologies de patrimoni i quines característiques presenten?

ACTIVITAT 3 Què hi perdem, com a col·lectiu, quan una part del nostre patrimoni arqueològic, arquitectònic, natural o cultural és destruït?

ACTIVITAT 1

Què és el patrimoni i quina responsabilitat tenim en la seva conservació?

L'objectiu d'aquesta primera activitat és el d'introduir els alumnes en la idea i el significat del patrimoni.

Considerarem el patrimoni com a quelcom que:

- a) Ens ha estat llegat com a individus o com a col·lectiu. És, per tant, una «herència» (en anglès, patrimoni és *heritage*) que podem identificar com a familiar, local, nacional o universal.
- b) Per la seva originalitat, exclusivitat o especificitat es considera que ha de ser protegit, difós i conservat com a expressió de la cultura pròpia.

Partint d'aquestes premisses, us proposem que analitzeu elements següents i identifiqueu els valors que els són propis. Relacioneu cada element amb un dels estadis que apareixen en el gràfic següent i justifiqueu la vostra decisió:

Material retallable opcional per dur a terme l'activitat:

DIARI PERSONAL

PIRÀMIDE DE KEOPS

AMAZONES

DIETA MEDITERRÀNIA

COL·LECCIÓ SOLDATS DE PLOM

TESTAMENT

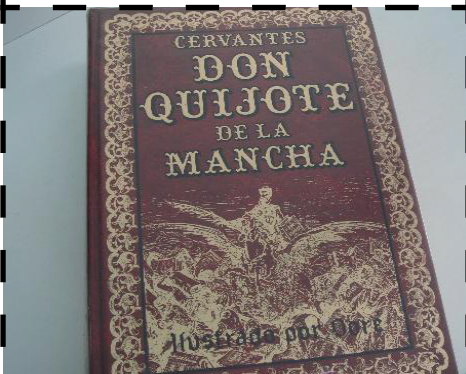
FESTA MAJOR

PLAÇA DE LA VILA

FÀBRICA TÈXTEL

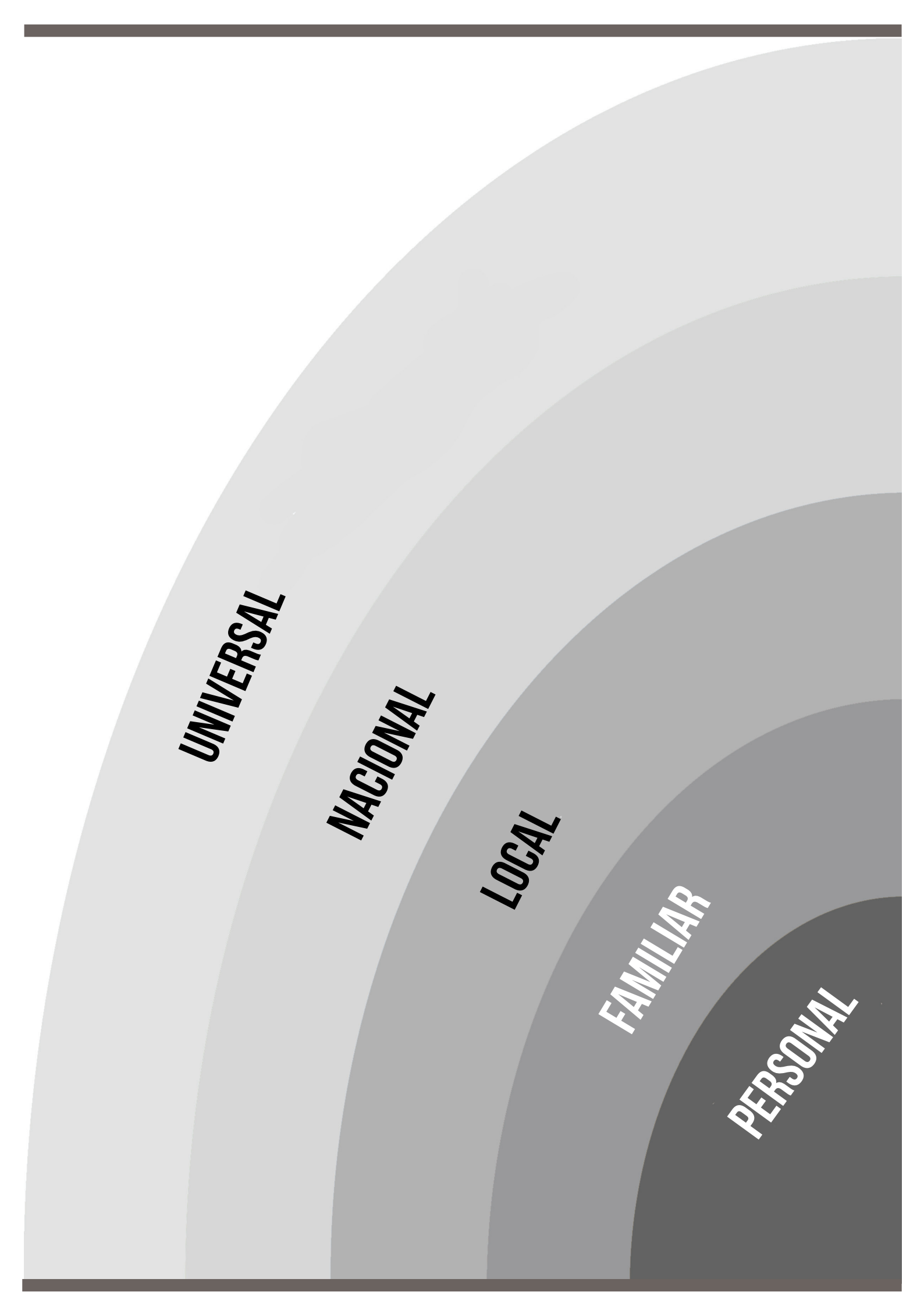
DON QUIJOTE

LAS MENINAS

FALLES DE VALÈNCIA

UNIVERSAL

NACIONAL

LOCAL

FAMILIAR

PERSONAL

ACTIVITAT 2

Quines són les diverses tipologies de patrimoni i quines característiques presenten?

Quines són les diverses tipologies de patrimoni i quines característiques presenten?

El conjunt de béns culturals heretats forma part del nostre patrimoni cultural. Si són elements tangibles, com ara objectes, edificis o llocs, formen part del patrimoni cultural material. D'altra banda, tots aquells elements intangibles, com els usos o costums, o bé les expressions folklòriques o festives, formen part del patrimoni cultural immaterial.

El concepte de *patrimoni*, en sentit col·lectiu, engloba diferents categories. Proposem que els alumnes, per grups petits (3-4 membres), busquin tres exemples més per a cada un dels apartats següents:

- **Patrimoni arquitectònic** (la Casa Milà, la Torre Eiffel, el Big Ben, el monestir de Poblet, el castell de Cardona...)
- **Patrimoni artístic** (la Capella Sixtina, la *Mona Lisa*, els frescs de Siena, el *Guernica* de Picasso...)
- **Patrimoni natural** (les illes Medes, el Gran Canyó del Colorado, la selva amazònica, l'estany d'Aigüestortes...)
- **Patrimoni arqueològic** (la Tarraco romana, Stonehenge, la Vall dels Reis a Egipte, el Machu-Picchu, Empúries...)
- **Patrimoni cultural (immaterial)** (el gaèlic, la dansa del sol dels sioux, el Cant de la Sibil·la, les tradicions orals de la plaça de Djemà-el Fna de Marràqueix..)

A continuació, investigueu sobre els següents elements del patrimoni cultural:

Qüestionari:

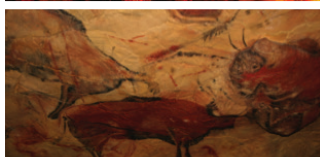
- Què és? De quan data?
- Quin tipus de bé patrimonial és?
- Per què és rellevant?
- Com es conserva? Per què cal protegir-lo?
- Qui i com ha de vetllar per la protecció d'aquest bé?
- Què hi podem fer nosaltres?

LA MURALLA DE BÀRCINO: Construïda a finals del segle III, és un dels elements més destacats del patrimoni romà de la ciutat de Barcelona, en procés de recuperació.

LA PATUM DE BERGA: Expressió de la cultura popular i tradicional de la ciutat de Berga que es remunta a les antigues processons de Corpus medievals.

COVES D'ALTAMIRA: Coves situades a la façana cantàbrica amb restes de pintura rupestre del paleolític.

DIETA MEDITERRÀNIA: Patró alimentari basat en els productes propis dels territoris de la Mediterrània: cereals, vinya i olivera.

EL ROMÀNIC DE LA VALL DE BOÍ: Conjunt d'esglésies romàniques de la vall de Boí construïdes entre els segles XI i XII.

ARANÈS: Llengua romànica variant de l'occità pròpia de la Vall d'Aran.

POMPEIA: Restes de l'antiga ciutat romana de Pompeia, propera a l'actual ciutat de Nàpols, que fou sepultada per la violenta erupció del volcà Vesuvi l'any 79 dC.

TESTIMONIS ORALS DELS CAMPS DE CONCENTRACIÓ NAZIS: Testimonis orals recollits entre els supervivents dels camps de concentració nazis, on van ser obligades a treballar o assassinades milers de persones entre 1933 i 1945.

ARXIU FOTOGRÀFIC XAVIER MISERACHS: Fons fotogràfic de Xavier Miserachs, amb uns 60.000 negatius i 20.000 diapositives, entre altres materials, que el fotògraf va reunir entre 1954 i 1998.

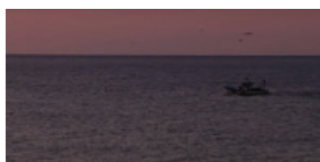
BÀRCINO: Fragment del *Telenotícies* de TV3 del 30 d'abril de 2012 sobre la recuperació de la muralla romana com a part del patrimoni arqueològic de la ciutat
<https://www.youtube.com/watch?v=10ZVkdzyMA4>

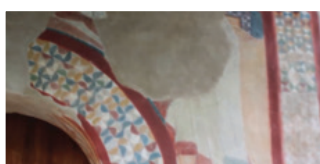
LA PATUM DE BERGA: Vídeo amb fragments de la Patum de Berga de l'any 2014
<https://www.youtube.com/watch?v=sKZkOZjHmAU>

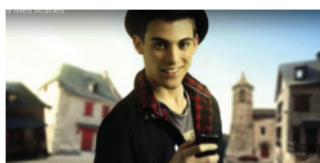
COVES D'ALTAMIRA:
 Documental *Altamira desde siempre para siempre* editat pel Museu d'Altamira, on es fa un recorregut històric per aquest destacat element del patrimoni material
<https://www.youtube.com/watch?v=O1CvFTD0IBw>

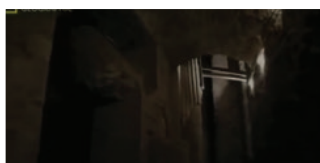
DIETA MEDITERRÀNIA:
 Vídeo promocional de la dieta mediterrània com a part del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO
<http://www.unesco.org/culture/ich/es/RL/la-dieta-mediterranea-00884>

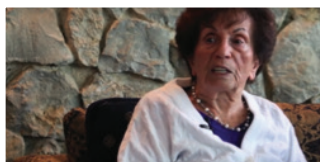
EL ROMÀNIC DE LA VALL DE BOÍ:
 Vídeo de presentació de les esglésies romàniques de la vall de Boí a Lleida, considerades Patrimoni de la Humanitat
<https://www.youtube.com/watch?v=9pMoB9FaMwE>

ARANÈS:
 Vídeo de la campanya de difusió i promoció de la llengua aranesa «Ara Més Aranès»
<https://www.youtube.com/watch?v=OnHPygB92dQ>

POMPEIA:
 Documental del National Geographic *Historia de Pompeya y Herculano, volcán Vesubio*
<https://www.youtube.com/watch?v=HuJAZ3DwhkM>

TESTIMONIS ORALS D'AUSCHWITZ:
 Entrevista a Regina Engelberg, supervivent del camp de concentració d'Auschwitz
<https://www.youtube.com/watch?v=gztQd28R-5M>

ARXIU FOTOGRÀFIC XAVIER MISERACHS:
 Notícia de l'Agència ACN, de febrer de 2011, sobre el dipòsit del patrimoni fotogràfic de la família Miserachs al MACBA
<https://www.youtube.com/watch?v=wdx7UyEUMI>

ACTIVITAT

3

Què hi perdem, com a col·lectiu, quan una part del nostre patrimoni arqueològic, arquitectònic, natural o cultural és destruït?

En aquesta activitat aprofundirem una mica més en tres exemples, d'àmbits diferents, de patrimoni que es troba o ha estat amenaçat o en risc. Proposem uns recursos documentals i audiovisuals per a cada un d'ells, i també unes preguntes, amb l'objectiu de fomentar un debat obert i participatiu a l'aula:

CASA GOLFERICHS (EL XALET)

La Casa Golferichs, construïda el 1901 per l'arquitecte Joan Rubió i Bellver, va ser amenaçada d'enderrocament en els anys setanta i vuitanta per a la construcció d'habitatges. Després d'una intensa lluita veïnal, la casa va ser recuperada per a l'ús públic i va esdevenir centre cívic el 1989.

- Quina mena de risc patia aquest element patrimonial?
- Per què creieu que els veïns van organitzar-se i van lluitar per preservar-lo? Com ho van aconseguir?
- Creieu que ara ja no està gens en risc o que no hi tornarà a estar?

EL DELTA DE L'EBRE

El delta de l'Ebre, amb una superfície de 320 km², és el resultat de segles de deposicions de sediments fluvials aportats pel riu Ebre. El Parc Natural del Delta de l'Ebre és l'àmbit aquàtic més important de Catalunya, amb una gran diversitat de flora i fauna.

- Fins a quin punt creieu que és delicat o fràgil un patrimoni tan complex i extens com és el cas de tot un ecosistema sencer?
- Aquest patrimoni és només natural o transcendeix aquest àmbit? Quines repercussions naturals i també socials comportaria la seva desaparició?
- Quines possibilitats penseu que hi ha d'aconseguir finalment la preservació total d'aquest patrimoni?

PALMIRA

La ciutat de Palmira era des de fa més de 2.000 anys un centre comercial enmig de la ruta de la seda que unia Orient i Occident. El maig de 2015 l'Estat Islàmic va destruir part de les restes d'aquesta ciutat mil·lenària.

- Per què creieu que s'ha volgut destruir el patrimoni d'una ciutat?
- Quina rellevància creieu que té el patrimoni perquè destruir-lo sigui un símbol de victòria durant un conflicte?
- Quines conseqüències imagineu que pot tenir la pèrdua del patrimoni d'una ciutat?

- Sobre el concepte de patrimoni:

Llei de patrimoni de 1993 i decret de 2002 (extret)

http://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&documentId=92717

Portal de l'UNESCO World Heritage Centre

<http://whc.unesco.org/>

- Sobre la Casa Golferichs:

Notícia de Barcelona Televisió de juliol de 2016:

<https://www.youtube.com/watch?v=2WXz-m7852I>

MÉRCOLES, 26 DE NOVIEMBRE DEL 2014

Arcoes puntiagudos en tonos marrones y verdes capturan la vista de las personas que pasean. Casa Golferichs (Gran Vía de les Corts Catalanes, 491), ahora centro cívico, se

Notícia d'*El Periódico de Catalunya* de novembre de 2014:

<http://www.elperiodico.com/es/noticias/ejemplo/casa-golferichs-chalet-que-barrio-salvo-piqueta-3719751>

- Sobre el delta de l'Ebre:

Notícia del 3/24 de febrer de 2016 sobre la manifestació en contra del Pla hidrològic de la conca de l'Ebre:

<http://www.ccma.cat/324/multitudinaria-manifestacio-a-amposta-contr-el-nou-pla-hidrologic-de-la-conca-de-lebre/noticia/2711995/>

Material educatiu d'EDUALTER (Red de Recursos en Educación para la Paz, el Desarrollo y la Interculturalidad) sobre el Pla hidrològic nacional i la conca de l'Ebre:

<http://www.edualter.org/material/aigua/hidrologic.htm>

Gràfic d'evolució i formació del delta de l'Ebre al llarg dels segles

Segle VI

Segle X

Segle XVI

Segle XVIII

Segle XXI

- Sobre Palmira:

El ISIS deja en Palmira un patrimonio cultural devastado

ciudad siria tomada durante los últimos diez meses por Estado Islámico y ahora operada por las fuerzas de Al Assad era hace casi 2.000 años una urbe vibrante

Notícia de *La Vanguardia* de març de 2016 sobre la destrucció del patrimoni de Palmira a Síria:

<http://www.lavanguardia.com/cultura/20160327/40700894499/isis-palmira-destruccion.html>

L'abans i el després de la destrucció del jaciment de Palmira

TORNA AL BORN

Visita a El Born CCM

Quina metodologia i quines eines utilitza l'arqueologia per conèixer i interpretar el nostre passat?

L'arqueologia és una ciència fonamental que ens permet aprendre coses tant de la nostra història més remota com de la més recent. Des del present, l'arqueòleg treballa amb una metodologia científica per tal de recuperar i interpretar la informació que hi ha darrere de cada vestigi, de cada pedra o de cada objecte del passat que ha arribat fins als nostres dies. A partir d'objectes, mapes i materials ens acostarem a la feina de l'arqueòleg i al seu mètode de treball. Seguidament, el jaciment del Born i la cultura material exhibida a l'exposició «Barcelona 1700. De les pedres a les persones» ens permetran il·lustrar les fases d'un procés d'excavació i la manera com es recuperen i es conserven les restes arqueològiques. Finalment, al taller comprendrem i reproduïm com es construeix el coneixement gràcies a la interpretació de les troballes arqueològiques i a l'estudi de la documentació històrica.

Dinàmica de l'activitat: visita al jaciment i a l'exposició «Barcelona 1700. De les pedres a les persones» i taller.

ANEM MÉS ENLLÀ

Treball postvisita. Una reflexió crítica des de l'actualitat i la nostra implicació amb el futur.

«Parlar de patrimoni és parlar d'una infinitat de temes sobre un temps, atès que el patrimoni és un concepte obert, en contínua expansió»

Bernardina Egea Rodríguez, 2013

ENS QÜESTIONEM

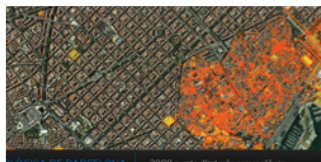
En les darreres dècades, el desenvolupament tecnològic i urbà ha estat tan vertiginós que ha tendit a deixar obsolets costums, arquitectures, maneres de fer o paisatges existents fins fa poc temps. Aquests comencen a ser considerats pels experts part del patrimoni històric, tant pel seu caràcter singular i els seus valors arquitectònics o artístics com per la seva vàlvula com a font de coneixement d'unes formes de vida i relacions socials en procés d'extinció, la seva significació social i el seu potencial com a agents de dinamització econòmica per a les comunitats locals.

Us proposem que, per grups de treball, feu una recerca de tots aquells elements del vostre entorn, ja sigui la vostra localitat, barri o districte, que considereu que són susceptibles de ser considerats patrimoni, ja sigui pels valors que els són propis o perquè estan en risc de desaparició, i que, per tant, mereixerien ser conservats per a les generacions futures.

Aquests elements haurien de ser catalogats seguint els criteris següents:

- Què és? De quan data?
- Quin tipus de bé patrimonial és?
- Quin és el seu significat passat i/o present?
- Quin valor representa?
- Per què ha de ser conservat de cara al futur?

Una vegada enregistrats els diversos elements, us proposem que elaboreu un catàleg digital comú (wiki, blog, etc.) on pugueu presentar tota aquesta informació. Aquest catàleg hauria de ser viu i anar-se actualitzant i creixent amb el pas del temps, a mesura que hi aneu incorporant nous elements patrimonials del vostre entorn.

Carta arqueològica: aplicació del Servei d'Arqueologia de Barcelona on estan documentades totes les intervencions arqueològiques en els diferents districtes de Barcelona

<http://cartaarqueologica.bcn.cat/>

Big Time Barcelona: aplicatiu web on es pot trobar l'antic parcel·lari urbà i patrimoni arquitectònic de Barcelona

<http://bigtimebcn.300000kms.net/>

Art públic de Barcelona: pàgina de l'Ajuntament on hi ha catalogats per èpoques i districtes diferents escultures i altres elements de l'art públic de la ciutat

http://w10.bcn.cat/APPS/gmocataleg_monum/

CambialdiomaAc.do?idioma=ca&pagina=welcome

